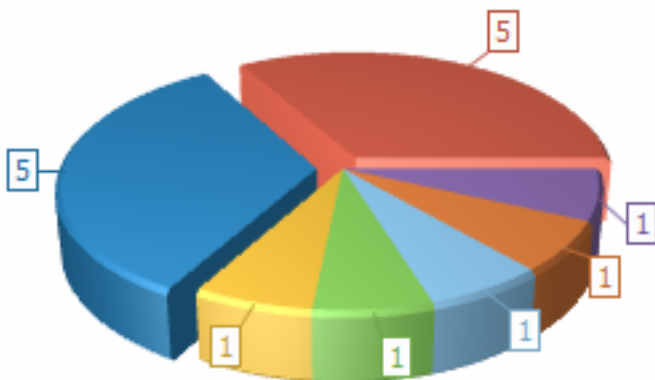
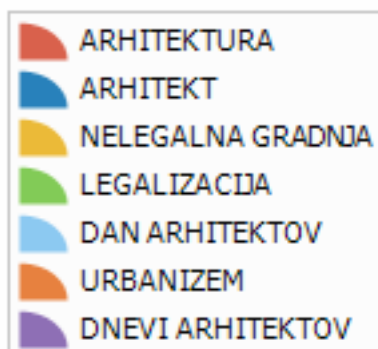

Poročilo medijskih objav

20.12.2023

Objave v poročilu:

20. 12. 2023	Finance	Stran/Termin: 6	SLOVENIJA
Naslov:	Zamrznitev poenostavljene legalizacije: dobri nameni, nevarne posledice		
Vsebina:	Bo ustavno sodišče z morebitno odpravo legalizacij objektov daljšega obstoja še pospešilo razkroj prostora kljub morda dobrim namenom?		
Avtor:	Boštjan Trobiš		
Rubrika, Oddaja:	DOGODKI IN OZADJA	Žanr: KOMENTAR	Naklada: 4.965,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT, NELEGALNA GRADNJA, LEGALIZACIJA		

20. 12. 2023	Primorske novice	Stran/Termin: 1	SLOVENIJA
Naslov:	Rojstni list in ustanovna listina mesta končno v Novi Gorici		
Vsebina:	Profesor Janez Koželj je mestu podaril Ravnikarjevo skico Magistrate in skico urbanistične zasnove Nove Gorice		
Avtor:	Alenka Tratnik		
Rubrika, Oddaja:	Naslovna stran	Žanr: NAPOVEDNIK	Naklada: 21.000,00
Gesla:	ARHITEKT, ARHITEKTURA		

20. 12. 2023	Primorske novice	Stran/Termin: 4	SLOVENIJA
Naslov:	Rojstni list in ustanovna listina mesta končno doma		
Vsebina:	Profesor Koželj ob sklepu Ravnikarjevega leta mestu podaril Ravnikarjevo skico Magistrale in prvo urbanistično zasnovo Nove Gorice		
Avtor:	Alenka Tratnik		
Rubrika, Oddaja:	PRIMORSKA	Žanr: POROČILO	Naklada: 21.000,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		

20. 12. 2023	Primorski dnevnik	Stran/Termin: 25	SLOVENIJA
Naslov:	Nova Gorica je včeraj dobila svoj rojstni list		
Vsebina:	Zaključek Ravnikar feveg ^{ti} leta Profesor na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo Janez Koželj je mestu poklonil njegovo prvo urbanistično skico in risbo Magistrale (Kidričeve ulice) Edvarda Ravnikarja		
Avtor:	Katja Željjan		
Rubrika, Oddaja:	GORIŠKA	Žanr: POROČILO	Naklada: 8.500,00
Gesla:	DAN ARHITEKTOV, ARHITEKTURA, ARHITEKT, URBANIZEM, DNEVI ARHITEKTOV		

20. 12. 2023	Nedeljski dnevnik	Stran/Termin: 8	SLOVENIJA
Naslov:	Mojstrstvo, ki mu ni para na svetu		
Vsebina:	Reportaža Poljske jaslice		
Avtor:	Katja Petrovec		
Rubrika, Oddaja:	REPORTAŽA	Žanr: REPORTAŽA	Naklada: 68.650,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		

Naslov: Zamrznitev poenostavljene legalizacije: dobri nameni, nevarne posledice

Avtor: Boštjan Trobiš

Rubrika/Oddaja: DOGODKI IN OZADJA

Žanr: KOMENTAR

Površina/Trajanje: 560,63

Naklada: 4.965,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT, NELEGALNA GRADNJA, LEGALIZACIJA

ZAMRZNITEV POENOSTAVLJENE LEGALIZACIJE: DOBRI NAMENI, NEVARNE POSLEDICE?

Predlagatelj, državni svet, je na ustavno sodišče vložil zahtevo za presojo ustavnosti v zvezi z dovoljenji za objekte daljšega obstoja oziroma za 146. člen gradbenega zakona (v nadaljevanju 146. člen GZ-1), ker meni, da ni v skladu z ustavo. Ustavno sodišče je novembra 2023 izvajanje legalizacij po tem členu zadržalo do končne odločitve. Če prav razumem, državni svet predvsem moti, da pri odločanju ne sodelujejo občine in da se ne varuje okolje, predvsem gozdna in kmetijska zemljišča.

Dovoljenje za objekt daljšega obstoja na podlagi citiranega člena poenostavljeno pomeni, da se lahko legalizira vsak objekt ali stavba, ki obstaja od 1. januarja 2005, v enakem obsegu in enaki rabi kot danes. Čeprav je treba stavbo ustrezno evidentirati, pripraviti **arhitekturni načrt**, plačati komunalni prispevek ter kazen za degradacijo in uzurpacijo, je to precej enostavnejši postopek kot **legalizacija** po standardnem postopku. Glavna prednost omenjenega dovoljenja za objekt daljšega obstoja za lastnika, ki legalizira, je, da ni pomembna namenska raba zemljišča, prav tako mu ni treba pridobivati soglasij mejašev in mnenj soglasodajalcev. To pomeni, da je lahko stavba zgrajena preblizu »napačnega« sosedu, s pomanjkljivo komunalno opremo ali v nasprotju s prostorskim aktom: preveč pozidana parcela, previsoka stavba, stavba v gozdu ali na kmetijskem zemljišču ...

Kot ljubitelj narave na prvi pogled podpiram dejanje državnega sveta, vendar ko dokument podrobneje preberem in nanj pogledam še z drugimi vidiki posledic morebitne odprave legalizacij objektov daljšega obstoja, ugotovim, da je predlog državnega sveta enostranski, v splošnem pa nesmiseln in celo zavajajoč.

Če poskušam povzeti: državni svet navaja, da je izdajanje dovoljenj objektom daljšega obstoja diskriminatorno do tis-

Gostujoči komentar Boštjan Trobiš

Bo ustavno sodišče z morebitno odpravo legalizacij objektov daljšega obstoja še pospešilo razkroj prostora kljub morda dobrim namenom?

tih, ki so gradili v skladu s prostorskimi akti in dovoljenji, da je to zgled črnograditeljem, da lahko gradijo brez dovoljenj, saj se bo letnica sčasoma premikala, in da se s temi dovoljenji degradirajo kmetijska in gozdna zemljišča, kar naj bi bilo v nasprotju z aarhuško konvencijo. V nadaljevanju pojasnujem, zakaj argumenti državnega sveta padejo, če na njih pogledamo širše.

Kako to, da predlagatelje moti dovoljenje za daljši obstoj le za »mlajše« stavbe?

Poenostavljen postopek legalizacije oziroma dovoljenje za objekt daljšega obstoja ni nastal šele z uporabo gradbenih zakonov GZ (leta 2018) in GZ-1

(leta 2022), temveč je to amnestijo uvedel že zakon o graditvi objektov - 1 (uporaba leta 2003), pri čemer je vsem stavbam, zgrajenim pred letom 1968, dodelil uporabno dovoljenje, ne glede na to, ali so legalne ali ne. Potreben pogoj je le pravilno evidentirana stavba v zemljiškem katastru in nespremenjena stavba do danes. V nasprotju s »poenostavljeno legalizacijo« oziroma dovoljenjem za objekte daljšega obstoja po GZ ali GZ-1 za uporabno dovoljenje stavbam, zgrajenim pred letom 1968, ni treba plačati degradacije in uzurpacije, ni treba plačati komunalnega prispevka in ni treba narediti arhitekturnih načrtov. Medtem ko je pri »poenostavljeni legalizaciji« oziroma dovoljenju za objekte daljšega obstoja po GZ ali GZ-1 to vse treba narediti.

Zato je še toliko bolj čudno, da je državni svet to zmotilo in je vložil to v presojo, saj je amnestija za pridobitev uporabnega dovoljenja za stavbe brez gradbenega dovoljenja veljala že vrsto let in je bilo zgolj vprašanje časa, kdaj se bo časovna meja premaknila. Dejstvo je namreč, da lahko povsem upravičeno štejemo, da je objekt, ki v prostoru kljubuje in se uporablja že dalj časa, empirično prestal faze pridobivanja dovoljenj, tako da ni nič narobe, če dobi uporabno dovoljenje, seveda ob predpostavki, da je ustrezno evidentiran ter da se plačajo ustrezne dajatve, to je komunalni prispevek ter kazen za degradacijo in uzurpacijo.

Bo ustavno sodišče ob morebitni odpravi dovoljenja za daljši obstoj odpravilo tudi uporabna dovoljenja?

Zuveljavitev gradbenega zakona-1 (GZ1) in njegovega predhodnika, gradbenega zakona (GZ, uporaba od 1. junija 2018), so urejena gradbena dokumentacija in uporabna dovoljenja postala precej pomembnejša kot v preteklosti. Uporabna dovoljenja so namreč postala obvezna za vse nove enostanovanj-

ske stavbe, za starejše pa so pridobila pomen. Hkrati sta omenjena zakona (predvsem GZ-1) dodala novo možnost legalizacije (daljši obstoj) glede na to, kar je veljalo v preteklosti - po ZGO-1.

Če bo ustavno sodišče zdaj razveljavilo to novo možnost, to je legalizacijo daljšega obstoja (146. člen GZ-1), bo v zagato spravilo večino lastnikov starejših stavb, ki teh niso zgradili (povsem) v skladu z gradbenim dovoljenjem, pa uporabnega dovoljenja zdaj ne bodo mogli dobiti, čeprav je to postalo skoraj obvezno (na primer pri prodaji oziroma hipotekah in v nekaterih drugih okoliščinah). V preteklosti so se posli namreč izvajali brez uporabnih dovoljenj.

Torej, pri razveljavitvi legalizacije daljšega obstoja (146. člen GZ-1) bi morale ustavno sodišče, da bi doseglo sorazmernost ureditve, razveljaviti tudi člene, ki dajejo pomen uporabnim dovoljenjem oziroma, na primer, zavezo, da uporabno dovoljenje dobi enostanovanjska stavba (80. člen GZ-1). Če bi črtali zavezo uporabnega dovoljenja za nove enostanovanjske stavbe, bi uporabno dovoljenje izgubilo pomen tudi za starejše enostanovanjske stavbe in tako bi lahko tudi brez škode za lastnike teh stavb odpravili možnost legalizacije daljšega obstoja. Če pa zgolj odpravimo možnost legalizacij daljšega obstoja, obveznost in pomen uporabnih dovoljenj pa pustimo, lastnikom stavb dejansko povzročimo nove krivice, saj v preteklosti ni bilo obveznih uporabnih dovoljenj in tudi pri starejših stavbah se v postopkih z nepremičnino niso pričakovala. Če pa opustimo še obveznost uporabnih dovoljenj, gremo dejansko nazaj na pot degradiranja prostora, saj v resnici ne bo več pomembno, ali ima stavba gradbeno dovoljenje oziroma je zgrajena v skladu z njim.

Uporabna dovoljenja za enostanovanjske stavbe so postala obvezna s 1.

junijem 2018, hkrati pa imamo v zadnjih letih možnost nadzorovati prostor precej bolje kot v preteklosti. Ker imamo danes na portalu e-prostor upravna dovoljenja za novejša stavbe določena na parcelo natančno, lahko z enostavnim križanjem slojev ocenimo, katera stavba se je v zadnjih letih, na primer po 1. juniju 2018, spremenila brez ustreznega dovoljenja.

To dejstvo je pomembno predvsem zato, ker za desetletja nazaj inšpektorji precej težje ocenjujejo legalnost stavb, kot to lahko storijo za stavbe, nastale v zadnjih letih, zato je smiselno ohraniti amnestijo, to je, da lastnikom omogočimo legalizacijo daljšega obstoja za nazaj, na primer za daljši obstoj, kot je to zdaj določeno v 146. členu GZ-1. Ko pa gre za novo nelegalno gradnjo, bi bilo smiselno, da jo v kali zatremo.

Čeprav bi morale biti vse stavbe zgrajene v skladu s predpisi, pa izhajamo iz zatečenega stanja, ki je povsem drugačno. Večina stavb morda ima gradbeno dovoljenje, vendar je večina zgrajena drugače (brez dovoljenj nadzidana, prizidana, dvignjena streha, frčade, napušči...). In že zdaj inšpektorji ne smejo uporabiti ukrepa za rušenje za stavbe, v katerih se stanjuje. Torej, pojavi se vprašanje, ali bo ustavno sodišče razveljavilo legalizacijo daljšega obstoja, kaj bomo storili s tistimi (eno- ali dvostanovanjskimi) stavbami, ki so nelegalne ali neskladne, pa lastniki v njih bivajo, saj inšpektorji ne bodo dali naloga za rušenje ali odklop od komunalnih vodov. Stavbe bodo v prostoru ostale, in to kljub diskriminatornosti do tistih, ki so svoje stavbe zgradili v skladu s predpisi in plačali vse datjave.

Zakaj nima smisla, da bi ustavno sodišče zavrnilo dovoljenje daljšega obstoja?

Zakaj bi razveljavili dovoljenje za daljši obstoj na podlagi GZ-1 (objekti, zgrajeni pred letom 2005), če že vsaj od leta 2003 velja amnestija za pridobitev gradbenega dovoljenja za vse stavbe, zgrajene pred letom 1968, čeprav nimajo gradbenega dovoljenja in ni treba plačati kazni oziroma takse za degradacijo in uzurpacijo. Torej, pri legalizaciji pred letom 2005 je treba plačati komunalni prispevek ter kazen za degradacijo in uzurpacijo, za legalizacijo stavbe, zgrajene pred letom 1968, pa ni treba plačati ničesar in se lahko legalizira ter dobi uporabno dovoljenje. Stavba, zgrajena pred letom 1968, lahko stoji na močvirju, poplavnem, kmetijskem in gozdnem zemljišču, pa se lahko legalizira. Pri čemer se verjetnost obstoja stavbe, zgrajene pred letom 1968, dokazuje zgolj z verjetnostjo.

Zakaj državni svet moti prav legalizacija objektov, zgrajenih pred letom 2005 (po letu 1968), čeprav je treba plačati vse pristojbine in kazen, ne moti jih pa legalizacija objektov, zgrajenih pred letom 1968, kljub temu da v tem primeru lastnik ne

plača ne komunalnega prispevka ne kazni.

Obtem je državni svet navedel še nekaj nesmislov. Odgovore na te navajam v nadaljevanju:

- Razlika med pravico, ki jo ima lastnik, ki je stavbo zgradil na podlagi in v skladu z gradbenim dovoljenjem ali jo pozneje legaliziral na podlagi standardnih postopkov, in pravico, ki jo ima lastnik objekta, legaliziranega na način daljšega obstoja, je kar precejšnja in nikakor ne moremo šteti, da gre za diskriminacijo prvega. Na primer:
 - Dovoljenje za objekt daljšega obstoja velja pogojno in ga upravni organ lahko razveljavi na zahtevo vlade ali občine brez odškodninske odgovornosti, če je to potrebno zaradi zavarovanja javnega interesa po predpisih, veljavnih v času gradnje objekta, in sicer ob neposredni ogroženosti zdravja in življenja ljudi ter delov okolja v skladu s predpisi, ki urejajo varstvo okolja.
 - Razveljavitev ni mogoča, če je ogroženost mogoče odpraviti z drugimi milejšimi sredstvi. Ne glede na izdano dovoljenje za objekt daljšega obstoja lastnik objekta ni upravičen od občine zahtevati gradnje manjkajoče komunalne opreme, če je objekt zunaj določenega območja komunalnega opremljanja.
 - Ni res, kot navaja predlagatelj, da občina nima možnosti za zaračunavanje komunalnega prispevka za objekte, ki so zgrajeni na kmetijskih zemljiščih, v gozdu in na drugih varovanih zemljiščih, saj niso opremljena s tovrstno infrastrukturo. Resnica je prav nasprotna. Občina lahko vedno zaračuna komunalni prispevek vsaj za cesto in odvoz smeti, čeprav stavba, ki se legalizira, oziroma parcela, na kateri ta stoji, nima dostopa do javne ceste.
 - Predlagatelj navaja, da lastniki objekta pritiskajo na občino, da jim zgradi manjkajočo infrastrukturo, saj se s pridobitvijo dovoljenja za objekt daljšega obstoja šteje, da ima objekt uporabno dovoljenje. Vendar v resnici to občine ne zavezuje, da to naredi. GZ-1 je v sedmem odstavku 146. člena namreč jasen, da ne glede na izdano dovoljenje za objekt daljšega obstoja lastnik objekta ni upravičen od občine zahtevati gradnje manjkajoče komunalne opreme, če je objekt zunaj določenega območja komunalnega opremljanja.
 - Ni res, kot izhaja iz navedb predlagatelja, da se je s sprejetjem (332. člena) ZUreP-3 (ki je bil sprejet sočasno kot GZ-1) izgubila vloga občin pri legalizacijah daljšega obstoja, kot naj bi jih prej GZ omogočal občinam, da so sodelovale pri legalizacijah daljšega obstoja na kmetijskih zemljiščih. Namreč dejstvo je, da je dovoljenja za objekte daljšega obstoja že GZ omogočal izvajati na kmetijskih zemljiščih brez sodelovanja občine.

- Predlagatelj moti, da se dovoljenja za daljši obstoj izdajajo na kmetijskih in gozdnih zemljiščih, oziroma verjetno misli tam, kjer je bilo pred desetletji kmetijsko ali gozdno zemljišče, zdaj pa je to ostalo le glede na namensko rabo prostora, dejansko pa je tam kmetijsko ali gozdno zemljišče že degradirano. Ne glede na to, ali se bo stavba legalizirala ali ne, uničene kmetijske zemlje ne bomo dobili nazaj, prav tako ne gozdne mase. Pri legalizaciji daljšega obstoja bi pa občina pridobila komunalni prispevek in država, skupaj z občino, takso za degradacijo in uzurpacijo, ki je na kmetijskem in gozdnem zemljišču nekajkrat višja kot na stavbnem, kar je predlagatelj pozabil napisati v vlogi za preizkus ustavnosti.
- Glede kmetijskih in gozdnih zemljišč ne smemo pozabiti, da imamo prav prek teh zemljišč, ki so to bila v preteklosti, ne glede na aarhuško konvencijo, zgrajenih ogromno javnih infrastrukturnih objektov, čeprav jih pogosto namenska raba niti ne predvideva, kaj šele gradbena dokumentacija. Upravljalci takšne javne kategorizirane cestne infrastrukture so predvsem občine, ki so ceste zgradile in pogosto dale v uporabo, ne da bi jih katastrsko in lastniško pravno uredile, to je, ne da bi lastnikom zemljišč plačale odškodnino. Da ne bi kršili aarhuške konvencije, bi morali takšne kategorizirane ceste likvidirati, torej ljudem odvzeti možnost vsakovrstnih voženj na delo, domov, na rekreacijo, po nakupih in drugo. Kljub temu je državni svet v državni zbor leta 2017 vložil v sprejetje predlog zakona o ureditvi lastništva javnih cest (ZUJLC), v katerem navaja, da je v Sloveniji kar 20 tisoč kilometrov cest speljanih po zasebnih zemljiščih, ob dejstvih, da so te ceste speljane večinoma po kmetijskih in gozdnih zemljiščih, pogosto brez dovoljenj za gradnjo, čeprav so zdaj kategorizirane v javne ceste. Če želimo zavarovati okolje in dati pristojnost občinam pri soodločanju, potem dejansko nimamo rešitve. Občine so namreč brez dovoljenj zgradile ogromno infrastrukture po gozdnih in kmetijskih zemljiščih ter hkrati po zasebnih zemljiščih, ne da bi plačale lastnikom odškodnino, pogosto ne da bi jih evidentirale v katastru nepremičnin in pogosto ne da bi sprejele ustrezne prostorske načrte. Kako naj bodo torej občine varuh naravnega okolja, saj jim še cest, ki jih imajo v upravljanju in zanje od države dobijo del sredstev, ne uspe legalizirati ali spraviti v prvotno stanje.

Pa še vprašanje: če ustavno sodišče razveljavi legalizacijo daljšega obstoja, kdo bo povrnil stroške, ki so jih imeli lastniki teh objektov pri že začelih postopkih? Govorimo o komunalnem prispevku, kazni za degradacijo in uzurpacijo ter stroških storitev za pripravo dokumentacije in vodenje postopka.

Predlog

Ustavnemu sodišču predlagam, da 146. člen GZ-1 dopolni tako, da se prepovejo dovoljenja za daljši obstoj le tistim objektom, za katere je bil že izrečen ustrezen inšpekcijski ukrep, na primer rušenje. Le tako bi resnično lahko pripomogli k ohranjanju okolja, saj bi dejansko spodbudili upravne in inšpekcijske službe, da hitro ukrepajo in odstranijo vse nelegalne objekte, lastniki nelegalnih objektov pa bi se pospešeno lotili legalizacij (po klasični poti ali na način daljšega obstoja) in bi v vsakem primeru plačali komunalni prispevek in kazen za degradacijo in uzurpacijo. Investitorji bi tako dobili lekcijo, da se vsaj od zdaj ne gradi na črno, saj če bi inšpekcijske službe zares delovale, črnih gradenj ne bi bilo in o dovoljenjih za objekte daljšega obstoja ne bi razmišljali.

Sklep

Argumentov za ohranitev dovoljenja objektov daljšega obstoja (146. člen GZ-1) je precej več, predvsem pa so močnejši kot argumenti za njihovo zavrnitev. Gre za zatečeno stanje, in če bi rušili objekte daljšega obstoja, to pomeni, da bi ljudi z domov metali na ceste, prav tako bi zapirali ceste in drugo infrastrukturo, ki je bila postavljena brez vseh ustreznih dovoljenj.

Še leta 2017 so občine trdile, da je javna cestna infrastruktura speljana po zasebnih zemljiščih (brez ustreznih dovoljenj) v dolžini približno 20 tisoč kilometrov. Če odstranimo infrastrukturo z zasebnih zemljišč, da bo zagotovljena ustavna pravica do zasebne lastnine, in med drugim ostanemo tudi brez elektrike, lahko kar takoj vsi nehajo živeti v naši državi. Dejstvo je, da občine še v letu 2023 brez dovoljenj gradijo infrastrukturo na zaščitnih območjih, pri citiranem dovoljenju za objekte daljšega obstoja pa govorimo o gradnji pred letom 2005. Torej smiselno je, da po večini sprejemno zatečeno stanje, ga poskušamo urediti po najboljših močeh, na primer tako, da od lastnikov nelegalnih stavb zahtevamo, da plačajo prispevek (komunalni, kazni za degradacijo in uzurpacijo) ter jih ustrezno evidentirajo; pri infrastrukturi pa od upravljalcev zahtevamo enako in predvsem, da zemljišča, po katerih poteka infrastruktura, premoženjskopravno uredijo. Inšpekcijskim službam in občinam dajmo moč, da bodo skrbele za ohranjanje okolja, tako da bodo nove nelegalne objekte v kali zatrle, na kar tehnologija in informacijski sistemi danes že opozarjajo skoraj samodejno. Za nazaj pa se sprijaznimo, da državni podsistemi, občine in investitorji v preteklosti niso ravnali najboljše. Vendar, kot rečeno, naj se pokesa jo in plačajo, kar imajo plačati.

■ Boštjan Trobiš je pooblaščen inženir za geodezijo in sodni izvedenec za nepremičninske evidence. Gurs ga je leta 2023 imenoval v komisijo za strokovno presojo v katastrskih postopkih.

■ Komentarji izražajo stališča avtorja, in ne nujno tudi uredništva Financ.

20. 12. 2023 **Primorske novice**

Stran/Termin: 1

Naslov: Rojstni list in ustanovna listina mesta končno v Novi Gorici

Avtor: Alenka Tratnik

Rubrika/Oddaja: Naslovna stran

Žanr: NAPOVEDNIK ČLANKA

Površina/Trajanje: 314,12

Naklada: 21.000,00

Gesla: ARHITEKT, ARHITEKTURA

NOVA GORICA • Profesor Janez Koželj je mestu podaril Ravnikarjevo skico Magistrale in skico urbanistične zasnove Nove Gorice

Rojstni list in ustanovna listina mesta končno v Novi Gorici

FOTO: LEO GAHRIJA

Arhitekt in profesor Janez Koželj (levo) je Novi Gorici ob sklepu Ravnikarjevega leta podaril dragocena Ravnikarjeva načrta o zasnovi mesta.

• ALENKA TRATNIK

Če je doslej veljalo, da Nova Gorica nima originalnega do-

kumenta o tem, kako je sploh nastala, zdaj ni več tako. Ravnikarjevo leto se v Novi Gorici zaključuje z izjemno prido-

bitvijo. Profesor **Janez Koželj** je mestu podaril dragocena dokumenta, Ravnikarjevo skico Magistrale iz leta 1947 in

skico urbanistične zasnove mesta z letnico 1948. "Novi Gorici poklanjam ustanovno listino in rojstni list," je ob

tem poudaril Koželj. Za oba dokumenta bodo skrbeli v Pokrajinskem arhivu Nova Gorica. → 4

Naslov: Rojstni list in ustanovna listina mesta končno doma

Avtor: Alenka Tratnik

Rubrika/Oddaja: PRIMORSKA

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 450,48

Naklada: 21.000,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

NOVA GORICA • Profesor Koželj ob sklepu Ravnikarjevega leta mestu podaril Ravnikarjevo skico Magistrale in prvo urbanistično zasnovo Nove Gorice

Rojstni list in ustanovna listina mesta končno doma

Ravnikarjevo leto se v Novi Gorici zaključuje z izjemno pridobitvijo. Arhitekt in profesor Janez Koželj je mestu podaril dragocena dokumenta, Ravnikarjevo skico Magistrale iz leta 1947 in prvo skico urbanistične zasnove mesta z letnico 1948. "Novi Gorici poklanjam ustanovno listino in rojstni list mesta," je ob tem poudaril Koželj. Za hrambo obeh dokumentov bodo skrbeli v Pokrajinskem arhivu Nova Gorica.

• ALENKA TRATNIK

Leto, ki ga je Nova Gorica posvetila snovalcu mesta, arhitektu in urbanistu Edvardu Ravnikarju (1907-1993) se zaključuje z izjemno pridobitvijo. Če je doslej veljalo, da Nova Gorica nima originalnega dokumenta o tem, kako je sploh nastala, zdaj temu ni več tako. Profesor **Janez Koželj**, eden od zadnjih dveh Ravnikarjevih asistentov na ljubljanski fakulteti za arhitekturo, je včeraj županu Mestne občine Nova Gorica **Samu Turelu** predal dragocena dokumenta, skico Magistrale (Kidričeve ulice) z letnico 1947 in skico urbanistične zasnove mesta z letnico 1948.

Mesto, ki je nastalo iz ideje

"Vsako pravo mesto mora imeti ustanovne listine. Nova Gorica ni nastala s cesarskim ali kraljevim dekretom, ampak iz ideje narediti drugo, alternativno mesto, alternativno Gorico. Zato se kliče Nova Gorica. Da staro tradicijo zamenja nova. Prve ideje, ki so bile izrisane, predstavljajo ustanovno listino. Drugače je sa-

mo ideja v zraku. Ko jo narišeš na karto, potem je odločeno, kakšno bo mesto in v katero smer se bo razvijalo," je o skici Magistrale povedal Koželj in pojasnil še nekatere podrobnosti Ravnikarjevega dela.

"Ves čas je imel v glavi predstavo, domišljjsko, kakšno naj bo to mesto po značaju. Iz tega je najprej nastala skica Magistrale kot nekega longitudinalnega parka z različnimi javnimi stavbami v sredozemskem zelenju, kot nekakšen korzo, ki je značilen za sredozemska mesta. Potem je to idejo prenesel v urbanistično zasnovo, ki temelji na geometriji, v katero je vnesel vzorce. Mesto je bilo usmerjeno proti Skalnici, imelo je tri smeri, proti Soči, morju in proti Vipavski dolini," je dodal Koželj in poudaril, da je bil Ravnikar predvsem slikar.

Tako skica Magistrale kot urbanistična zasnova po njegovih besedah potrjujeta Ravnikarjevo vizijo, ambicijo in pogum, ki ga sam v današnjem času pogreša.

Ravnikarjevo leto je uspelo

Za župana **Sama Turela** je pre-

FOTO: LEO CAHARIJA

Arhitekt in profesor Janez Koželj je Novi Gorici ob sklepu Ravnikarjevega leta podaril dragocena Ravnikarjeva načrta o osnovi mesta.

jem dragocenih dokumentov krona prizadevanjem, da bi osvetlili delo Ravnikarja ter širši javnosti predstavili njegov pomen za nastanek in razvoj Nove Gorice ter pika na i bogatemu programu spominjskega leta. "Spoznali smo, da je Edvard Ravnikar znal odgovoriti na številne izzive in potrebe po novem mestu takoj po vojni in je slednje zastavil ne samo v duhu najsodobnejših praks, temveč je vanj vtkal tudi brezmejnost in duh tega primorskega kraja. Ravnikarjevo leto zaključujemo z zavedanjem, da smo vsi skupaj lahko kos še tako težkim izzivom, ki bodo in so pred nami, če bomo udeleženi najnaprednejše rešitve za naš čas," je poudaril župan.

Poklona so veseli tudi v Društvu primorskih **arhitektov** Primorske, ki je vodstvu mestne občine dalo pobudo o posvetitvi leta Edvardu Ravnikarju in sooblikovalo program. "To je potrditev identitete mesta in tudi za stroko zelo pomembno dejanje, na to kot **arhitekti** gledamo zelo

čustveno," je poudarila predsednica **Ines Bonutti**.

Oba dokumenta bodo odslej hranili v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici. Direktorica dr. **Tanja Martelanc** je ob tem izpostavila, da gre za izjemno pridobitev. "Ko sem prišla v pokrajinski arhiv, sem kot umetnostna zgodovinarica z

žalostjo ugotovila, da nimamo nobenih dokumentov o tem, kako je Nova Gorica nastajala, kakšna je bila vizija Ravnikarja. Vse se je hranilo v Ljubljani, v Muzeju oblikovanja in **arhitekture** in v drugih institucijah, pri nas pa nič. Zato smo zelo ponosni in se bomo potrudili, da bo ostala v takem, oziroma še v lepšem sijaju."

Kot je povedala, bodo originalno skico urbanistične zasnove najprej poslali v restavratorsko delavnico Arhiva republike Slovenije, kjer bodo popravili raztrganine, nato jo bodo skenirali v visoki resoluciji in shranili v depoje. Strankam bo na voljo skenirana različica. Poskrbeli bodo tudi za hrambo skice Magistrale. •

Janez Koželj
arhitekt in profesor

"Nova Gorica ni nastala s cesarskim ali kraljevim dekretom, ampak iz ideje narediti drugo, alternativno mesto, alternativno Gorico. Zato se kliče Nova Gorica. Da staro tradicijo zamenja nova."

Naslov: Nova Gorica je včeraj dobila svoj rojstni list

Avtor: Katja Željan

Rubrika/Oddaja: GORIŠKA

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 543,77

Naklada: 8.500,00

Gesla: DAN ARHITEKTOV, ARHITEKTURA, ARHITEKT, URBANIZEM, DNEVI

Nova Gorica je včeraj dobila svoj rojstni list

Zaključek Ravnikarjevega leta Profesor na ljubljanski Fakulteti za [arhitekturo](#) Janez Koželj je mestu poklonil njegovo prvo urbanistično skico in risbo Magistrale (Kidričeve ulice) Edvarda Ravnikarja

Katja Željan

NOVA GORICA Leto 2023, ki je bilo v Sloveniji razglašeno za leto Edvarda Ravnikarja, se počasi zaključuje, eden od pomembnih in slovesnih dogodkov Ravnikarjevega leta v novogoriški mestni občini pa se je zgodil včeraj, ko je profesor na ljubljanski Fakulteti za [arhitekturo](#) Janez Koželj Novi Gorici poklonil prvo urbanistično skico in risbo Magistrale (Kidričeve ulice). Obe sta delo Edvarda Ravnikarja, odslej pa ju bodo hranili v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici. Na dogodku sta bili poleg župana Sama Turela tako prisotni še predsednica Društva primorskih [arhitektov](#) Ines Bonutti in direktorica Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici dr. Tanja Martelanc.

Idejo prenesel v zasnovo

Kot je povedal Janez Koželj, mora imeti vsako pravo mesto svojo ustavno listino. »A Nova Gorica ni nastala s cesarskim ali kraljevim dekretom, temveč iz nič, iz ideje narediti drugo, alternativno mesto, alternativno Gorico, zato se tudi imenuje Nova Gorica. Prve ideje o tem mestu so bile zamišljene in izrisane takrat, ko so se pojavile prve skice, in so torej predstavljale ustanovno listino novega mesta. Ko idejo zarišete v prostor, na karti, je namreč odločeno, kje bo mesto in v kakšno smer se bo

razvijalo,« je poudaril profesor Koželj. Seveda Ravnikar pri snovanju Nove Gorice ni imel na razpolago digitalnih orodij, ki jih pri svojem delu uporabljajo današnji [arhitekti](#) in urbanisti, temveč je v praznem prostoru prepoznal, kje mora stati tista ključna točka, iz katere bi se novo nastajajoče mesto razvijalo v različne smeri. »Ves čas je imel v glavi predstavo, iz katere je nastala skica Magistrale. Nato je idejo prenesel v zasnovo in geometrijo, kamor je potem vpletal vzorce in mestna tkiva,« je pojasnil Koželj. Dodal je, da Ravnikarjeva zamisel Magistrale ni takšna, kot je današnja, ter da tudi mesto Nova Gorica nima tistega sredozemskega značaja, kot si ga je zamislil [arhitekt](#).

Novogoriški župan Samo Turel je ob včerajšnjem prejemu ustanovne listine Nove Gorice izrazil zadovoljstvo, da so pomembno darilo prejeli ob zaključku Ravnikarjevega leta. Dodal je, da so v Ravnikarjevem mestu v Ravnikarjevem letu pripravili bogat program prireditvev, ki jih je kot skupnost dodatno okrepil. »Za tako mlado mesto, kot je Nova Gorica, je to dejstvo še toliko bolj pomembno,« je poudaril. Hkrati pa je Ravnikarjevo leto po županovih besedah omogočilo globlji razmislek, kje vse jih je Ravnikarjevo delo zaznamovalo, seveda ne le v fizični obliki,

temveč tudi v pojavnosti mesta v njegovi zasnovi, ki je bila v vsakem primeru postavljena brezmejno. »To pa je tisto, s čimer se danes ponašamo in kar je tudi slogan Evropske prestolnice kulture,« je dodal.

Z izkupičkom so zadovoljni

Predsednica Društva primorskih [arhitektov](#) Ines Bonutti je priznala, da so z izkupičkom letošnjega Ravnikarjevega leta zadovoljni. »Cilj tega leta je bilo izpostaviti [urbanizem](#) in [arhitekturo](#) tako laični kot strokovni javnosti, saj [urbanizem](#) in [arhitektura](#) tudi ustvarjata kulturno identiteto pokrajine, ljudi in prenašata sporočilo. Mislim, da nam je v tem to uspelo,« je izpostavila. Med pomembnejšimi dogodki, ki so jih pripravili, je opozorila na razstavo Ravnikar in Nova Gorica ter uspešno izpeljan [Dan arhitektov](#), ki ga je v Novi Gorici organizirala Zbornica za [arhitekturo](#).

In kje bosta prva urbanistična skica Nove Gorice in risba Magistrale (Kidričeve ulice) Edvarda Ravnikarja odslej domo-

vali? Hranili ju bodo v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici. »Ko sem prišla v Pokrajinski arhiv v Novi Gorici prišla kot umetnostna zgodovinarica, sem z žalostjo ugotovila, da nimamo nobenih dokumentov o tem, kako je mesto nastalo in kakšna je bila Ravnikarjeva vizija. Vse so hranili v Ljubljani, v Muzeju oblikovanja in arhitekture ter v drugih ustanovah. Današnja pridobitev je zato izjemna, nanjo bomo nadvse ponosni in se bomo zelo potrudili, da bo ostala v takem oziroma v še lepšem sijaju. Ravnikarjevo prvo urbanistično skico Nove Gorice bomo najprej poslali v restavratorsko delavnico, kjer bodo poskrbeli, da bodo popravljene vse raztrganine. Potem bomo načrt skenirali v visoki resoluciji in ga spravili v naše depoje. Strankam bo za uporabo na voljo skenirana verzija. Prav tako bomo poskušali urediti, da bo tudi Ravnikarjev uokvirjen načrt na ogled v digitalni verziji,« je pojasnila Tanja Martelanc, direktorica Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici.

Hranili ju bodo
v Pokrajinskem
arhivu,
strankam
bo na voljo
skenirana verzija

Predaja Ravnikarjeve risbe Magistrale Sprejem prof. Janeza Koželja na novogoriški občini FOTO K.Ž.

Naslov: Mojstrstvo, ki mu ni para na svetu

Avtor: Katja Petrovec

Rubrika/Oddaja: REPORTAŽA

Žanr: REPORTAŽA

Površina/Trajanje: 1.548,23

Naklada: 68.650,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

Reportaža

Poljske jaslice

Mojstrstvo, ki mu ni para na svetu

Jaslice v Slovenskem etnografskem muzeju so v marsičem posebne in navdahnjene z [arhitekturo](#) poljskih mest in vasi – Prizore Kristusovega rojstva postavljajo visoko v Tatre, ob Baltsko morje, v čolne in operne hiše

Katja Petrovec
Foto: Tomaž Skale

Vsako leto se na prvi četrtek v decembru na glavnem trgu poljskega mesta Krakov zbere množica ljudi od vsepovsod. Večina jih pride s prav posebnim namenom, saj osrednji trg s spomenikom Adama Mickiewicza preplavijo podobe jaslic, ki jim ni para na svetu. Bleščeče in pisane, s filigransko natančnostjo izdelane stavbe, ki predstavljajo mestno [arhitekturo](#), ter figurice svete družine in raznoraznih drugih likov so znane kot krakovske jaslice. Nikjer drugje na Poljskem niso tako posebne, zato je krakovska tradicija izdelovanja jaslic vpisana tudi v Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Izdelovalci predstavijo jaslice na glavnem trgu Krakova, kjer že od leta 1937 poteka tudi tekmovanje za najlepše, potem pa so te še vse do februarja na ogled v tamkajšnjem mestnem zgodovinskem muzeju. Toda različne poljske in krakovske jaslice si lahko ogledamo tudi pri nas. Vse do 28. januarja so namreč razstavljene v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani.

Družinska tradicija

Krakovske jaslice so nastale konec 19. stoletja. Kot marsikateri kulturno-zgodovinski običaj ali predmet imajo povsem praktični izvor. Ker tesarji in zidarji pozimi niso imeli dela, so začeli izdelovati jaslice. Pri njihovem delu jih je navdihnilo mesto Krakov s svojo izjemno [arhitekturo](#). Številne cerkve, stolpi, Kraljevski grad Wawel, spomeniki, velike meščanske hiše, tržnice, mestno obzidje... Tisti, ki je kdaj bil v Krakovu, bo te kulturne spomenike, čeprav jih vsak izdelovalec obogati s svojimi veččinami, kajpada tudi prepoznal. Izoblikovala sta se dva osrednja tipa krakovskih jaslic: manjše s statičnimi figuricami, ki so bile namenjene prodaji, in večje, ki so imele vlogo pouličnega gledališča.

Tradicija izdelovanja krakovskih jaslic se je ves ta čas, ne glede na pretrese, ki jih je doživela Poljska, ohranila in danes jaslice izdeluje vsaj 40 družin v mestu. Znanje se prenaša iz roda v rod in niso le starejši tisti, ki gojijo to tradicijo, temveč so v izdelavo jaslic marsikje vpeti vsi člani družine. Za številne sta njihova izdelava in prvi četrtek decembra, ko jih pokažejo svetu, pomemben družinski dogodek, bolj kot rojstni dnevi in druga praznovanja. Nekateri že konec februarja, ko se razstava jaslic v krakovskem mestnem muzeju konča, začnejo izdelovati novo skulpturo. Na stotine, tudi tisoče ur dela je

vloženo v posamezne jaslice, ki so narejene iz lesa, kartona in svetlečega se papirja. Deset mesecev na leto traja izdelava kakšne od skulptur in tisti najbolj strastni ljubitelji jaslic se tudi za 16 ur na dan potopijo v izdelavo. In v takih jaslicah lahko resnično začutimo odsev ljubezni, ki jo prebivalci Krakova čutijo do svojega mesta.

Lutkovna gledališča kot jaslice

In božične jaslice so med najznačilnejšimi predmeti poljske kulture, vsak del Poljske jih pozna in vsak del jih upodobi malce drugače, kljub temu pa imajo prepoznavne značilnosti. »Jaslice so vedno odsev prostora in časa, v katerem so nastale. Nekatero izdelovalce inspirira [arhitektura](#), druge poklici, tretje tradicionalna noša,« je povedala koordinatorica razstave v Slovenskem etnografskem muzeju **Nena Židov**.

V nekaterih delih Poljske je postavljanje domačih jaslic priljubljena navada, ki ima daljšo tradicijo kot krašenje božičnega drevesca. Domače jaslice so postale v 17. stoletju najprej priljubljene med aristokratskimi družinami v Šleziji, nato so se v naslednjem stoletju razširile tudi v mesta na podeželje. »S številnimi kulturnimi elementi je tako, da se najprej pojavijo v višjih družbenih slojih, šele nato v nižjih. Tudi pri nas je bilo

tako. Najstarejše doslej znane jaslice pri nas izhajajo iz leta 1641 iz cerkve v Gornjem Gradu. Nato so se podobno kot na Poljskem razširile med plemstvo in meščanstvo. Šele v 19. stoletju je postalo postavljanje jaslic razširjeno tudi na podeželju,« je pojasnila Nena Židov.

Majhne lesene jaslice s figuricami deteta, device Marije, svetega Jožefa in pastirjev so Poljaki postavljali v osrednji del prostora ali pod božično drevesce. Izdelovalci so velikokrat dobili navdih zanje v lokalni arhitekturi, podeželskih hišah in kmečkih stavbah. V Šleziji jih po Betlehemu, Jezusovem rojstnem kraju, imenujejo kar betlejka.

Toda pogosteje kot v Betlehemu se Jezus v poljskih jaslicah rojeva pred kulisami poljskih mest in njihove arhitekture. Tako prek jaslic spoznamo mesta, kakršna so Poznanj in njegova operna hiša, Gdansk in stari žerjav, Debno in cerkev svetega nadangela Mihaela. Te jaslice imajo poleg

Ne poznajo le tridimenzionalnih upodobitev jaslic – Poljaki so tudi mojstri dvodimenzionalnega uprizarjanja jaslic. Kot slike na steklu se pojavljajo predvsem v gorati regiji Podhale, kjer ležijo tudi Zakopane, prizori Jezusovega rojstva pa so postavljeni pod visoke gore.

Koordinatorica razstave Poljske jaslice v Slovenskem etnografskem muzeju dr. Nena Židov med krakovskimi jaslicami. Jaslice so vedno odsev prostora in časa, v katerem so nastale, pravi.

statičnih figuric svete družine, pastir-
cevi in svetih treh kraljev tudi premi-
kajoče se like, ki so kot lutke, s kate-
rimo imajo prave predstave.

»Tega mi ne poznamo, v poljskih jas-
licah pa so lutke pogosto prisotne in
se pojavljajo v obliki raznoraznih li-
kov iz vsakdanjega življenja ljudi, kot
so pastirji, lovci, glasbeniki, dimnikar-
ji, pa tudi hudič in smrt. S temi lut-
kami izvedejo predstavo oziroma pri-
povedujejo zgodbo,« je povedala so-
govornica.

Izvor jaslic lahko postavimo v 13. sto-
letje, ko je sveti Frančišek v italijan-
skem mestu Greccio zato, da bi božič
približal običajnemu človeku, za upo-
dobitev Jezusovega rojstva izdelal po-
sebno prizorišče. Ideja se je hitro širila
po Evropi in tudi na Poljskem so me-
nili v samostanskih cerkvah postavl-
jali premikajoče se figurice. »Jaslice
so imele na začetku le versko vsebi-
no, potem pa so vanje vse bolj vklju-
čevali posvetne elemente, se začeli
šaliti, kritizirati in uvajati prizore iz
vsakdanjega življenja,« je razložila
Nena Židov.

Slike na steklu

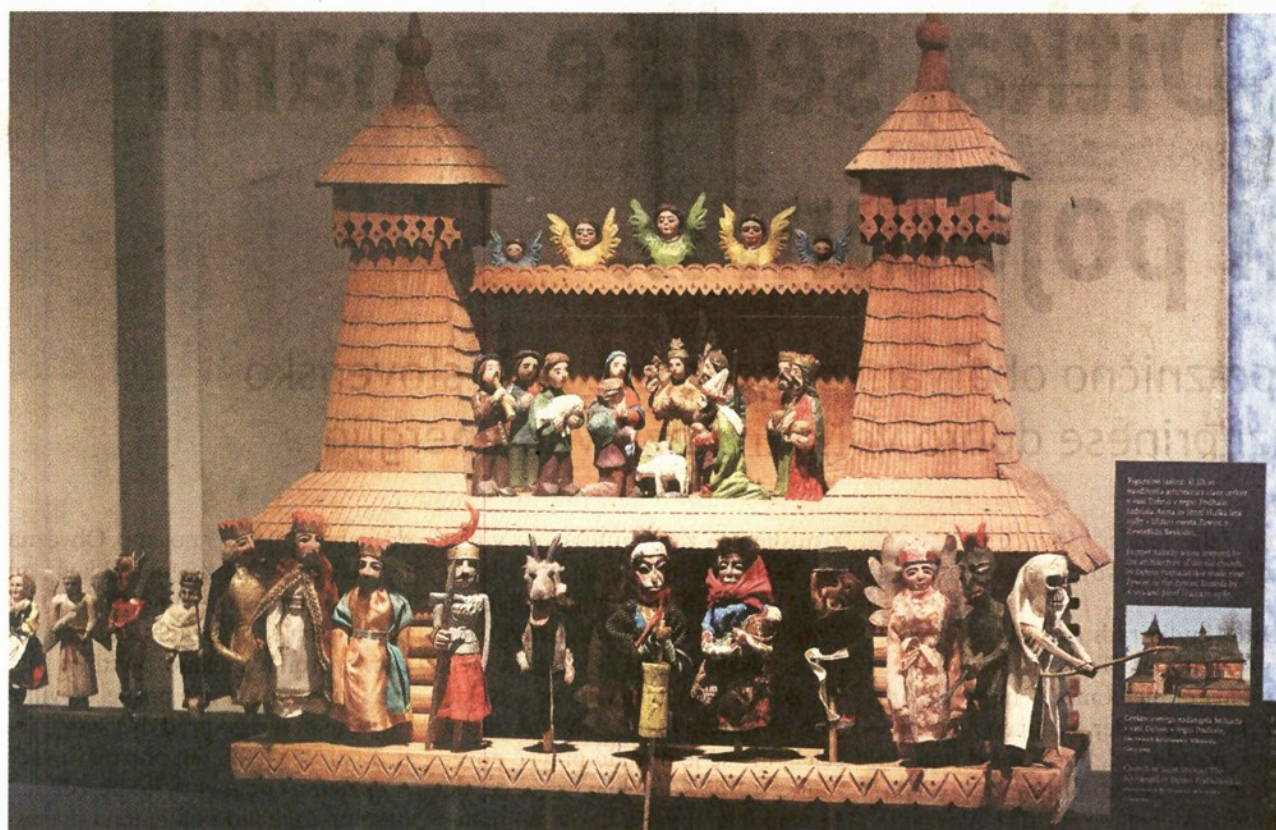
Dramske uprizoritve Kristusovega
rojstva so bile spektakli, ki so prite-
gnili množice zaradi komičnih mo-
tivov, politične in moralne satire ter
aktualne družbene tematike, kar pa
poljskim škofom in cerkvenim obla-
stnikom ni bilo pogodu. »Cerkvene
oblasti so v 18. stoletju tovrstne jas-
lice v cerkvah prepovedale. Te so se
preselile na ulice, v gostilne in zaseb-
ne domove. Tako v mestih kot v vaseh
je postalo priljubljeno javno predsta-
vljanje majhnih jaslic kot nekakšnega
lutkovnega gledališča, kjer so se lah-
ko ljudje še naprej šalili,« je o nastan-
ku tovrstne posebnosti poljskih jaslic
povedala Nena Židov.

Toda Poljaki ustvarjajo jaslice tudi v
obliki lesorezov in motiv Kristusove-
ga rojstva včasih postavijo viso-
ko v Tatre, drugič ob Baltsko mor-
je. Zdi se, da ni prav nič nenavadno,

če je Kristus kot pravkar rojen otrok
upodobljen v čolnu, če imajo liki, ki
obiščejo sveto dete, v rokah glasbila
in druge predmete, značilne za ne-
ko regijo, ali če so oblečeni v lokalne
ljudske noše. »To prilagajanje moti-
va rojstva poznamo tudi pri nas, de-
nimo v Gasparijevih jaslicah iz leta
1919, ko je avtor vse like oblekel v
tradicionalno slovensko nošo in do-
dal še noše iz Hrvaške in Srbije. Ne-
kateri tem jaslicam rečejo jugoslo-
vanske jaslice. Motiv rojstva Jezusa
se pogosto prilagaja lokalnemu oko-
lju, kjer jaslice nastajajo,« je pojasni-
la sogovornica.

A ne poznajo le tridimenzionalnih
upodobitev jaslic – Poljaki imajo tu-
di dolgo tradicijo upodabljanja jas-
lic kot slike na steklu. To je značilno
predvsem za prebivalce gorate regije
Podhale, kjer ležijo tudi Zakopane.
Slike na steklu so bile nekoč za ne-
pismene kot Sveto pismo v slikah in
tako so na starih slikah upodobljeni
prizori iz Stare in Nove zaveze, dev-
ica Marija in svetniki. Danes si ume-
tniki dovolijo svobodno interpretaci-
jo svetih tem, zato namesto Betlehe-
ma na slikah na steklu vidimo Tatre in
jelke, sveta družina pa je oblečena v
tradicionalno hribovsko nošo. Lokal-
na tradicija se kaže tudi v papirnatih
izrezankah, ki so značilne predvsem
za osrednji del Poljske in Mazovijo.
Tako kot na Poljskem tudi pri nas
postavljamo jaslice v različna oko-
lja, in ne le v cerkve, prav tako nam
niso neznanka žive jaslice z uprizar-
janjem Kristusovega rojstva, ki ved-
no pritegnejo množico ljudi. Prve jas-
lice v naravni velikosti so bile pri nas
postavljene leta 1991 pri cerkvi na
Šmarni gori, medtem ko so bile žive
jaslice prvič uprizorjene v Postojnski
jami leto poprej. »Jaslic že dolgo ne
postavljajo več le verni ljudje, saj so
skozi čas postale simbol obeleževa-
nja božiča,« je za konec povedala Ne-
na Židov. ■

**Dramske uprizoritve
Kristusovega rojstva
so bile spektakli, ki
so pritegnili množice
zaradi komičnih motivov,
politične in moralne satire
ter aktualne družbene
tematike, kar pa poljskim
škofom in cerkvenim
oblastnikom ni bilo
pogodu.**

Pogosteje kot v Betlehem postavljajo Poljaki Jezusa pred kulise poljskih mest, vasi in njihove arhitekture. Na fotografiji je cerkev svetega nadangela Mihaela v mestu Debno s statičnimi figuricami svete družine zgoraj in premikajočimi se figuricami spodaj, s katerimi uprizarjajo zgodbe in igre.

Krakovske jaslice so se ohranile v dveh oblikah: manjše s statičnimi figuricami, ki so bile namenjene prodaji, in večje, ki so imele vlogo pouličnega gledališča. Jaslice na fotografiji izhajajo iz leta 1978.

Za krakovske jaslice je značilno, da so odsev mesta Krakov. Krakovska tradicija izdelovanja jaslic je vpisana tudi v Unescov reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Izvor jaslíc lahko postavimo v 13. stoletje, ko je sveti Frančišek v italijanskem mestu Greccio zato, da bi božič približal običajnemu človeku, za upodobitev Jezusovega rojstva izdelal posebno prizorišče.